

КРАВЧЕНКООксана Михайлівна
o.m.kravchenko@opu.ua**АРКУШЕНКО**Анна Русланівна
anna.arkushenko@mzeid.in**БУКОРОС**Тетяна Вікторівна
tetyana.bukoros@mzeid.inк.е.н., старший викладач, Одеський
національний політехнічний
університетстудент, Одеський національний
політехнічний університетстудент, Одеський національний
політехнічний університет

УДК 339.13:330.131.7

МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**MONITORING AND EVALUATION OF RISKS OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF THE ENTERPRISE***KRAVCHENKO Oksana Mykhailivna – PhD in Economics, Senior Lecturer, Odesa National Polytechnic University**ARKUSHENKO Anna Ruslanivna – student, Odesa National Polytechnic University**BUKOROS Tetiana Viktorivna – student, Odesa National Polytechnic University*

Реалізація зовнішньоекономічної діяльності (далі ЗЕД) підприємства пов'язана з багатьма ризиками. Ці ризики мають різну ступінь впливу на діяльність підприємства, для їх уникнення використовують такі інструменти, як моніторинг появи ризиків та оцінка ступеня впливу ризиків на результати діяльності підприємства. В даній статті розглянуте поняття ризику ведення зовнішньоекономічної діяльності, поняття моніторингу ризиків та його особливості з урахуванням ведення зовнішньоекономічної діяльності. Також розглянуте поняття оцінювання ризику ведення зовнішньоекономічної діяльності та етапи його проведення на підприємстві, результатом яких стає прийняття управлінського рішення.

* * *

Реализация внешнеэкономической деятельности (далее ВЭД) предприятия связана со многими рисками. Эти риски имеют различную степень влияния на деятельность предприятия, для их избежания используют такие инструменты, как мониторинг появления рисков и оценка степени влияния рисков на результаты деятельности предприятия. В данной статье рассмотрено понятие риска ведения внешнеэкономической деятельности, понятие мониторинга рисков и их особенности с учетом ведения внешнеэкономической деятельности. Также рассмотрено понятие оценки риска ведения внешнеэкономической деятельности и этапы его проведения на предприятии, результатом которых становится принятие управленческого решения.

* * *

Realization of foreign economic activity of a production enterprise is associated with many risks. These risks have different degrees of influence on the activities of the enterprise, to avoid them, use such a tool as monitoring the foreign economic activity of the manufacturing enterprise. In this article the concept of risk monitoring and its features is considered in view of foreign economic activity of the enterprise. The concept of risk assessment for foreign economic activity and stages of its conduct at the enterprise are also considered. The risk should be calculated to the maximum allowable level, determining the value of which in itself represents one of the most difficult tasks. Therefore, in this article we have considered the main options for monitoring the risks in the foreign economic activity of the enterprise. The concept of risk monitoring shows the need for its introduction into the enterprise to identify the weaknesses in the conduct of foreign economic activity of the enterprise. Due to the factor method of monitoring the risks of the foreign economic activity of a production enterprise, it is possible to determine a system of criteria for systematic monitoring of changes in these indicators. Also in the article was considered the factor monitoring method and its features regarding the manufacturing enterprise, which conducts foreign economic activity. Identify the main factors that influence the successful conduct of the company's activities in the international market. The stages of estimation of risks of foreign economic activity of a production enterprise are considered. The assessment for risk assessment covers five stages, one of which is a quantitative analysis. He will show with the help of calculations the extent of the impact of risk on the enterprise. It is the most difficult, since it is not always possible to estimate the value of the factors in a quantitative expression. There were identified five main stages of evaluation, which resulted in the adoption of a management decision on the elimination or minimization of risks that affect the conduct of foreign economic activity.

Ключові слова: ризик, зовнішньоекономічна діяльність, зовнішньоекономічний контракт, міжнародний партнер, закордонний контрагент, оцінка ризиків, моніторинг ризиків

Ключевые слова: риск, внешнеэкономическая деятельность, внешнеэкономический контракт, международный партнер, зарубежный контрагент, оценка рисков, мониторинг рисков

Keywords: risk, foreign economic activity, foreign economic contract, international partner, foreign counterparty, risk assessment, risk monitoring

ВСТУП

В умовах постійної економічної нестабільності, управління ризиками набуває все більшої актуальності в забезпеченні сталого розвитку вітчизняних підприємств. Зовнішньоекономічна діяльність є особливо ризиковою, що обумовлює необхідність здійснення постійного моніторингу як вже існуючих, так і нових ризиків, а також здійснення оцінки наслідків їх впливу на діяльність підприємства. Попре наявність низки досліджень стосовно ризиків ведення діяльності промисловими підприємствами, тема моніторингу та оцінювання ризиків ведення ними зовнішньоекономічної діяльності розкрита недостатньо, та заслуговує окремої уваги.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні поняття ризику ведення зовнішньоекономічної діяльності, моніторинг появи ризиків та оцінка ступеня впливу ризиків на результати діяльності підприємства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною і методологічною основою статті виступають дослідження вітчизняних та іноземних фахівців у сфері ЗЕД, ризиків ведення ЗЕД, особливостей моніторингу та оцінки ризиків ведення підприємницької діяльності. Під час проведення дослідження використані методи діалектичного аналізу та синтезу, логічний, логічного узагальнення, порівняння та формалізації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Нормативного, законодавчо встановленого визначення підприємницького ризику в Україні немає. Хоча термін «ризик» зустрічається в багатьох законодавчих та підзаконних актах, постановах, листах та конвенціях різних міністерств, відомств, служб України, міжнародних організацій та спілок [1, ст. 21].

Ризик об'єктивно існує в діяльності будь-якого підприємства протягом усього процесу його функціонування незалежно від того, чи сприймають керівні особи його наявність. З іншого боку, сприймають ризик підприємці по-різному, залежно від їх ставлення до самої природи ризикованості: для одного підприємця ризик втрати мільйона гривень є прийнятним, для іншого – ні. Все це робить ризик діалектичною єдністю суб'єктивного та об'єктивного [1, ст. 22].

Ризик підприємства в цілому (підприємницький ризик), як економічна категорія характеризує об'єктивно-суб'єктивну природу існування ситуації невизначеності, що супроводжує усі сфери функціонування господарюючого суб'єкта, та ймовірність отримання підприємством несприятливого результату у вигляді збитку [1, ст. 23].

Наведене визначення характеризує ризик в широкому розумінні, однак відповідно теми нашого дослідження необхідно визначити поняття ризику ведення ЗЕД.

На думку В. Крамаренко та О. Дегтярьова, в операціях на зарубіжних ринках ризик розпадається на дві частини: такий, що викликаний особливостями і подіями у конкретній країні (ризик країни); звичайний комерційний та інвестиційний ризики, що пов'я-

зані з поведінкою контрагентів за операціями. Залежно від можливості підприємства впливати на ризик в науковій літературі існує також поділ ризиків ЗЕД на внутрішні (за Н. Ларіоною – підприємницькі та фінансові) та зовнішні [2].

О. Крупицька ризики експортно-орієнтованої компанії поділяє на умовно некеровані (важкокеровані), некеровані та керовані (регульовані). А. Євтеєв вказує на потребу здійснення класифікації зовнішньоекономічних ризиків за видами ЗЕД, сферою виникнення (багаторівнева класифікація: мега-, макро-, мезо-, мікрорівень) та статтями зовнішньоторговельної угоди [2].

А.П. Рум'янцев та Н.С. Рум'янцева під ризиками ЗЕД розуміють: загрозу втрат ресурсів, додаткових витрат, недоотримання прибутку суб'єктами ЗЕД; непередбачуваність зовнішньоекономічної операції; неповну інформацію про ефективність операції, які плануються та проводяться під час здійснення ЗЕД [3].

Причинами ризику ЗЕД можуть бути нестабільність економічних процесів у країнах, недостатня кількість інформації про стан економіки країн світу, відсутність чітких цілей діяльності суб'єкта ЗЕД, нестабільність державної влади, особливості державного устрою і законодавства, неефективна економічна політика, яку здійснює влада, етнічні і регіональні проблеми, різка поляризація інтересів різних соціальних груп тощо. На результати підприємницької діяльності можуть впливати торговельне та валютне регулювання, квотування, ліцензування, зміна митних зборів тощо.

Процес управління ризиками передбачає постійний обмін інформацією між усіма підрозділами організації та зовнішніми структурами, які беруть участь в управлінні ризиками, на всіх етапах його реалізації. Для підвищення ефективності процесу управління здійснюється його моніторинг. Оцінюється ефективність вжитих заходів і, в разі необхідності, вносяться зміни у процес управління [4].

У процесі моніторингу ефективності діяльності виробничого підприємства, яке здійснює ЗЕД, насамперед, підприємство аналізує показники, які розраховуються кожен раз, під час складання кожної експортної угоди, щоб оцінити її доцільність. Безліч авторів наводить свої системи і показники для оцінки ефективності. Але більшість схиляється до стандартних виробничих показників ефекту і ефективності діяльності, паралельно розраховуючи показники рентабельності.

Досить ефективним і одним з найбільш складних методів моніторингу є факторний. Він полягає у пошуку чинників, що впливають на ефективність ЗЕД. У разі використання даного методу моніторингу активно застосовується математичний інструментарій. Визначається ступінь залежності виявлених чинників на ефективність зовнішньоекономічної діяльності.

До факторів ЗЕД можна віднести наступні групи [5]:

– фактори, що відрізняють компанії-учасники ЗЕД від компаній, які базуються лише на домашніх ринках;

– зовнішні чинники (державні програми зі стимулювання експортно-імпорتنих відносин, заохочення зовнішніх інвестицій тощо);

– поведінкові фактори фірми (маркетингові стратегії, кваліфікація менеджменту тощо).

Так само чинники поділяють на внутрішні, на які компанія здатна впливати, і зовнішні – неконтрольовані.

З причини своєї складності факторний підхід майже не використовується у реальній діяльності підприємствами учасниками ЗЕД. Це пов'язано, з одного боку, з відсутністю необхідного досвіду використання подібних методик, з іншого – зі складністю виявлення і збору необхідних для аналізу статистичних рядів.

Найбільш часто використовуваним методом оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства є розрахунок системи економічних показників, які будуються на основі порівняння результатів, що досягаються з витратами на їх досягнення.

Для оцінки ризику зовнішньоекономічної діяльності виробничого підприємства використовують сукупність регулярних процедур аналізу ризику та будують на загальному вивченні економічної діяльності підприємства і середовища його функціонування на предмет джерел ризику, аналізі зовнішніх і внутрішніх факторів ризику, визначенні показників оцінки рівня ризику, а також у встановленні механізмів і моделей взаємозв'язку показників і факторів ризику.

Етапи комплексної оцінки ризиків зовнішньоекономічної діяльності виробничого підприємства:

– на першому етапі необхідно зібрати інформацію, стосовно ефективності ведення зовнішньоекономічної діяльності підприємства (а саме, фінансові показники). Інформація повинна бути актуальна та достовірна для аналізу та оцінки ризиків виробничого підприємства;

– другий етап супроводжується розкриттям змісту ризику та його фіксацією. Тобто необхідно обмежити кількість існуючих ризиків для виявлення найбільш впливових та значимих ризиків на ЗЕД виробничого підприємства;

– на третьому етапі необхідно визначити методи оцінки ризику, які зможуть найбільш ефективно його розрахувати;

– на четвертому – заключному етапі, проводиться аналіз зібраних даних та розрахунків для прийняття управлінського рішення, стосовно мінімізації або ліквідації ризиків ведення зовнішньоекономічної діяльності виробничого підприємства.

Методи оцінки ризиків зовнішньоекономічної діяльності слід поділити на дві групи: якісні та кількісні [6]:

– якісні методи оцінки – за допомогою цих методів здійснюється оцінка ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства, визначення структури ризиків та виявлення найбільш нестійких місць в ЗЕД підприємства. Вихідні дані якісного аналізу є вхідними для проведення кількісного аналізу впливу ризиків.

– кількісні методи оцінки ризику – розраховуються на базі отриманих даних з якісного аналізу. Іншими словами, кількісний аналіз проводиться з урахуванням лише тих факторів, які можуть спричинити появу ризику. Під час кількісного аналізу також оцінюються ймовірності виникнення ризиків і розміри збитку / ви-

годи, тут аналізуються ризики, які мають високі та невеликі ранги. Вибір методів аналізу визначається для кожного проекту і залежить від наявності часу та від бюджету.

Такі методи є достатньо складними, так як необхідно визначити ступінь впливу ризику на ЗЕД виробничого підприємства та надати кожному з них числове значення.

ВИСНОВКИ

Проблеми виникнення ризиків ведення зовнішньоекономічної діяльності підприємства супроводжують підприємства на всіх етапах ведення діяльності. Тому для успішного ведення бізнесу в сфері ЗЕД необхідно здійснювати моніторинг появи ризиків та оцінку їх загрози для підприємства на постійній основі. Результатом здійснення постійного моніторингу та оцінювання ризиків ведення ЗЕД має бути прийняття управлінського рішення, стосовно ліквідації або мінімізації ризиків, які впливають на ефективність ведення зовнішньоекономічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Семенова К.Д., Тарасова К.І. Ризики діяльності промислових підприємств: інтегральне оцінювання: монографія. Одеса: ФОП Гуляєва В.М., 2017. 234 с.
2. Свідерська А.В. Поняття та класифікація ризиків в зовнішньоекономічній діяльності підприємства. Галицький економічний вісник. Тернопіль, 2014. Вип. 3(46). С. 113-121.
3. Рум'янцев А.П., Рум'янцева Н.С. Зовнішньоекономічна діяльність: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 377 с.
4. Ковтуненко К.В. Технологія управління ризиками інноваційної діяльності промислового підприємства. Економічний журнал Одеського політехнічного університету. Одеса, 2018. № 1 (3). С. 40-48.
5. Торгова Л.В., Хитра О.В. Основи зовнішньоекономічної діяльності: навч.-метод. посіб. Львів: "Новий світ-2000", 2006. 512 с.
6. Левченко М.О. Методи оцінки ризиків зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. Хмельницький, 2010. № 6. Т. 3. С. 190-194.

References

1. Semenova K.D., Tarasova K.I. Risks of industrial enterprises: integral assessment: monograph. Odessa: FOP Huljaieva V.M., 2017. 234 p. (in Ukrainian)
2. Sviderska A.V. Concept and classification of risks in the foreign economic activity of the enterprise. Galician Economic Herald. Ternopil, 2014. Issue 3 (46). pp. 113-121. (in Ukrainian)
3. Rumiantsev A.P., Rumiantsev N.S. Foreign Economic Activity: Teaching manual Kyiv: Center for Educational Literature, 2004. 377 p. (in Ukrainian)
4. Kovtunencko K.V. The technology of risk management of innovative activity of the industrial enterprise. Economic Journal of the Odessa Polytechnic University. Odessa, 2018. № 1 (3). pp. 40-48. (in Ukrainian)
5. Torhova L.V., Khytra O.V. Fundamentals of foreign economic activity: teaching method. manual Lviv: "New World-2000", 2006. 512 p. (in Ukrainian)
6. Levchenko M.O. Methods of risk assessment of foreign economic activity of machine-building enterprise. Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Khmelnytskyi, 2010. № 6. Vol. 3. pp. 190-194. (in Ukrainian)